

Ungdomsskole 8.-10. trinn og lærerstudenter	Musikk, valgfagene levende kulturarv og sal og scene, RLE, samfunnsfag, norsk, historie og samiske læreplaner	2014
---	---	------

Med nytt blikk på joik

KORT OM RESSURSEN

Med nytt blikk på joik er et tverrfaglig undervisningsopplegg som går i dybden på samisk identitet, kultur og historie i nåtid og fortid. Opplegget tar utgangspunkt i dokumentarfilmen Joikefeber (regi: Ellen-Astri Lundby) og musikkvideoen Tim Tam Tam som inngår i filmen. Filmen handler om sangeren og skoleeleven Ylva fra Oslo som ønsker å lære seg å joike på tradisjonelt vis, men i musikkvideoen Tim Tam Tam går hun sine egne veier og lager en ny versjon av en gammel joik ved å kombinere den med moderne popmusikk.

Elevene vil i dette undervisningsopplegget lære om den tradisjonelle joiken, men de vil også få et innblikk i hvordan man kan bruke, ivareta og videreutvikle joiken slik at den blir en del av vår levende kulturarv som også er relevant for samtiden vi lever i dag. Opplegget berører i tillegg mer samfunnsfaglige tema som fornavnsprosessen, samisk revitalisering og forholdet mellom majoritet og minoritet.

Ungdomsskole 8.-10. trinn og lærerstudenter	Musikk, valgfagene levende kulturarv og sal og scene, RLE, samfunnsfag, norsk, historie og samiske læreplaner	2014
---	---	------

Gjennomført og utviklet av Filmregissør Ellen – Astri Lundby i samarbeid med Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen ved Cathrine Jenssen. En stor takk til forfatter og musiker Karen Anne Buljo for gode innspill.

RAMMEFAKTORER

Tid: Selve undervisningsopplegget har et omfang på ca. 4 skoletimer. Visning av filmen *Joikefeber* kommer i tillegg (1 time). Det gis også mulighet til å jobbe med opplegget som et prosjektarbeid over flere dager. Se fordypningsoppgaver under punktet med gjennomføring.

Ressurser og støttemateriell: I tilknytning til undervisningsopplegget er det utarbeidet informasjonstekster, lydopptak av joiker, musikkvideoer og et videointervju med filmens hovedkarakter Ylva. Dette ligger som egne tekst- og filmvedlegg. Helt bakerst i dette dokumentet finner dere en oversikt over fagstoff og støttemateriell for å planlegge og gjennomføre opplegget

KOMPETANSEMÅL

Det er laget en egen oversikt (**se vedlegg 4**) med beskrivelse av hvordan opplegget kan knyttes til ulike kompetansemål innenfor følgende fag på ungdomsskolen:

Valgfagene sal og scene og levende kulturarv, kunst og handverk, samt norsk, historie, musikk, RLE og samfunnsfag: 8. 9. og 10. trinn. Musikk i samisk læreplan 8. 9. og 10. trinn, norsk i samisk læreplan etter 10. trinn for elever med samisk som første språk og læreplanmål etter 10 trinn i samfunnsfag – samisk.

Opplegget egner seg også godt i undervisning av lærerstudenter og med tilpasninger kan det brukes mot elever på den videregående skole.

GRUNNLEGGENDE FERDIGHETER

Elevene vil i dette undervisningsopplegget utvikle sin kompetanse innenfor fire av de fem grunnleggende ferdighetene:

Digitale ferdigheter

Tillegne seg og behandle, produsere og bearbeide, kommunisere og kunne utøve digital dømmekraft innenfor digitale verktøy, medier og ressurser.

Ungdomsskole 8.-10. trinn og lærerstudenter	Musikk, valgfagene levende kulturarv og sal og scene, RLE, samfunnsfag, norsk, historie og samiske læreplaner	2014
---	---	------

Muntlige ferdigheter

Skape mening gjennom å lytte, tale og samtale, skape mestring gjennom ulike språklige handlinger. Elevene får mulighet til å kunne ytre seg med begrunnende synspunkter og drøfte faglige spørsmål innenfor samisk språk, kultur og identitet.

Leseferdigheter

Skape mening fra tekst, få innsikt i andres erfaringer, meninger opplevelser og skaperkraft gjennom lesing. Elevene vil i dette opplegget kunne utvikle leseferdigheter innenfor det å kunne forstå, bruke, reflektere over og engasjere seg i innholdet i tekster. Tekster inkluderer også symboler og illustrasjoner som i denne sammenhengen er spesielt sentralt.

Skriveferdigheter

Elevene vil gjennom skriftlige oppgaver kunne øve seg i å ytre seg forståelig og på en hensiktsmessig måte om ulike emner og å kommunisere dette med andre. Dette inkluderer å planlegge, utforme og bearbeide tekster som er tilpasset formålet med skrivingen.

GJENNOMFØRING

1) Som lærer Introduserer du undervisningsopplegget ved å vise [traileren](#) til *Joikfeber* eller selve filmen (57 min). Filmen kan bestilles hos: ellen@film.online.no. Filmen inneholder også musikkvideoen *Tim Tam Tam*, men om dere kun ser traileren finner du musikkvideoen [her](#).

Ved å se filmen/traileren og musikkvideoen vil elevene få en rask innføring i hva prosjektet dreier seg om. Den unge hovedkarakteren Ylva Soriano Lundby er dessuten en person elevene lett kan identifisere seg med og ha sympati for. I filmen er det flere musikkvideoer av gamle joiker hvor Ylva opptrer i noen av dem, og i musikkvideoen *Tim Tam Tam* er hun i tillegg delansvarlig for idé og gjennomføring av videoen.

2) Dette undervisningsopplegget bygger på kunnskap om en personjoik fra Snefjord som tilhørte Karen Nilsen (f.1855) bosatt i Snefjord i Vest Finnmark. Hennes joik har levd helt opp i vår tid, og musikkvideoen *Tim Tam Tam* er en modernisering av denne.

2a) Fortell elevene om de vanligste former for joik, personjoik, sted- og dyre-joik. Bruk **vedlegg 2** *Bakgrunnsinformasjon om joik* og **vedlegg 1** *Om Karens joik*.

Ungdomsskole 8.-10. trinn og lærerstudenter	Musikk, valgfagene levende kulturarv og sal og scene, RLE, samfunnsfag, norsk, historie og samiske læreplaner	2014
---	---	------

2b) Spill av lydopptak av joiken til Karen Nilsen fremført av 3 personer i Snefjord (**se vedlegg 3**). De er spilt inn av musikkforsker Ola Graff. Den som husker joiken best er Gjertrud Matheussen, og det er hennes bestemor Karen som eier den.

3) Elevene skal nå fordype seg i *Karens joik*

3A) Elevene får utdelt infoarket *Om Karens joik (vedlegg 1)* og leser selv teksten.

3B) Be elevene om å diskutere hvordan man kan oppfatte innholdet i joiken. Hva slags forhold hadde Karen og Johan Mikkel? Hvilke tolkninger finnes det av joiketeksten? Kan Karen ha lagd den selv?

4) Modernisering av joik.

Til orientering for elevene: Mange samiske artister lar seg inspirere av joik og bruker det i sin musikk. Tradisjonelle joikere bruker også instrumenter i sin fremføring av joik nå. Fra gammel tid var tromma det eneste instrumentet som ble brukt av sjamanen, men tromma ble forbudt. I dag kan man til og med danse til joik. Det tror man ikke var vanlig i gamle dager med unntak av rituelle sammenhenger som for eksempel i forbindelse med bjørnejakten. Det finnes profesjonelle dansere og koreografer som forsker på bevegelse og dans knyttet til joik i dag. Se mer informasjon om temaet i punktet **støttmateriell «Om joik og dans»**.

4A) Vis til musikkvideoen *Tim Tam Tam* som er inspirert av Karens joik og som er det siste vi ser i filmen. Ylva har hatt mange av ideene til hvordan musikken og videoen skulle se ut. I tillegg fremfører hun joiken og korer.

4B) Oppfordre elevene til å reflektere over det samiske innholdet i musikkvideoen: musikksjanger, dans og dramatiseringer.

Forslag til spørsmål til elevene:

- Hva gjenkjenner dere av den gamle joiken i musikkvideoen?
- Kan dere høre en kjent stemme fra det materialet vi tidligere har lyttet til? (*Gjertruds stemme fra opptaket gjort av Ola Graff er samlet inn i musikken*)
- Hvordan brukes innholdet/kjærlighetshistorien fra Karens joik visuelt i musikkvideoen?
- Hvilke ulike musikkjangre er med i videoen og er det flere typer joik?
- I filmen *Joikefeber* sier Ylvas grandtante at Karens joik ikke høres ut som joik – hva skyldes det, tror du?

Ungdomsskole 8.-10. trinn og lærerstudenter	Musikk, valgfagene levende kulturarv og sal og scene, RLE, samfunnsfag, norsk, historie og samiske læreplaner	2014
---	---	------

- Hva er det som gjør at vi identifiserer musikkvideoen som et samisk univers?
- Spiller videoen på samiske stereotyper og benytter seg av klisjeer?
- I hvilken grad brukes det samiske identitetsmarkører, f.eks i klesstil?
- Finnes det innslag som peker mot andre kulturer enn den samiske?
- I hvilken tid foregår handlingen(e)?

5) Vis [intervjuet](#) med Ylva der hun forteller hva de gjorde med den gamle joiken (**ca. 7 minutter**)

Spørsmål til elevene:

- Hva er årsakene til at Ylva ville modernisere joiken til Karen?

6) Fra samisk religionsutøvelse via forbud til revitalisering.

Del ut arket *Bakgrunnsinformasjon om joik (vedlegg 2)* å la elevene selv lese innholdet og besvare spørsmålene (To og to går sammen og arbeider med oppgavene. Enten muntlig eller skriftlig. Elevene kan også jobbe i grupper og ha en gruppepresentasjon av svarene som inneholder ulike presentasjonsteknikker):

- Hva har skjedd med bruken av joik gjennom tidene? Og hvordan speiler joikens historie samfunnsutviklinga?
- Går det an å beholde sin kultur, samtidig som man lar seg påvirke – eller blir påvirket av andres kulturer?
- Hvordan går det an for et minoritetsfolk (som for eksempel samene) å beholde sin kultur og identitet samtidig som de lever i et majoritetssamfunn?
- Hva er forskjellen på å la seg assimilere og det å la seg integrere? (**Se referanse til Thomas Hylland Eriksen under punktet om støttemateriell, litteratur**).
- Vil du si at samene er integrert i det norske samfunnet eller er de assimilert?

Foto: Ellen Astri Lundby

FORDYPNINGSOPPGAVER

Plukk og velg

Norsk/samfunnsfag/historie/valgfaget levende kulturarv

Oppgave 1) Spørsmål til elevene i plenum eller svar i grupper på to og to: Hvordan er lokalhistoriske plasser brukt i videoen Tim Tam Tam? Bruk *Info-arket om Karens joik*.

Oppgave 2) Mange lokalsamfunn i Norge er rik på historie, og kanskje finnes det fortellinger, sagn, joiker og folkeviser som kan knyttes opp til disse. Motivér elevene til å gå på skattejakt på hjemstedet og ta kontakt med kulturbærere i kommunen. Kjenner elevene til kulturminner som finnes på deres egen hjemplass? En oppgave kan være å beskrive en lokalhistorisk plass eller kulturminne.

Musikk, valgfaget sal og scene og kunst og handverk

Oppgave 1) Fortell om en joik eller en tradisjonell norsk folkevise du kjenner. Hvis joiken eller visa handler om en person, hvordan blir vedkommende karakterisert gjennom tekst, melodi og rytme. Hvordan vil du selv fremføre den?

Ungdomsskole 8.-10. trinn og lærerstudenter	Musikk, valgfagene levende kulturarv og sal og scene, RLE, samfunnsfag, norsk, historie og samiske læreplaner	2014
---	---	------

Oppgave 2) Om joik og dans. Be elevene gå sammen to og to for å diskutere følgende spørsmål: Hvilke bevegelser var det i musikkvideoen? Hvordan ville elevene bevege seg til joik? Søk opp joik på Youtube og be elevene finne eksempler derfra.

Det finnes tradisjonelle bevegelser til joik: Svinge med armen – joikehånden, hoppe, trampe eller banke takten, mimikk. Den som fremfører kan bruke bevegelser til å fremheve ord i teksten for understreke mening eller herme etter ganglaget til den som joikes.

Oppgave 3) Vis en [tolkning](#) av Karens joik gjort av Elisabeth Misvær(vokal) og Andrej Stepanov (akkordion) som musikkvideo i stumfilmstil med samiske karaoke-tekster. Elevene kan her joike med. Det kan være lærerikt for norske elever å se samisk på trykk. For samisk språklige elever bør det gjøres oppmerksom på at teksten er skrevet ned slik den ble joiket, og derfor ikke har en helt korrekt samisk skrivemåte av i dag.

Oppgave 4) Hent inspirasjon fra musikkvideoen og det elevene har lært til å jobbe med duodji i kunst og håndverk. Kanskje kan dette [veiledningshefte](#) i duodji være til hjelp?

[Valgfaget Levende kulturarv \(sammen med fagene musikk, valgfaget sal og scene og kunst og handverk\)](#)

Oppgave 1) Skriv et forslag til hvordan man kan bruke et kulturminne i filming og kombinere det med sang, musikk, dans og bevegelse. Musikkvideoen Tim Tam Tam kan brukes som eksempel. Finn ut hvor og hvordan den er filmet. Se infoarket *Om Karens joik* og intervjuet med Ylva Soriano Lundby der hun forteller om hvordan de lagde musikkvideoen.

Oppgave 2) Skriv et forslag til en egen musikkvideo/spill (spel) knyttet til kulturarv. Beskriv et egnet kulturminne som opptakssted/scene for en musikkvideo/spill og begrunn hvorfor. Hva vet dere om stedet? Hva slags aktivitet(er) var knyttet til plassen? Hvilke mennesker hadde tilholdssted der? Fortell hvordan dere vil bruke det som «location» for en musikkvideo eller levende fremføring.

Oppgave 3) Lag musikkvideoen – beskrevet i oppgave 2. Fordel klassens elever i to team: De FORAN kamera og de BAK kamera. Foran er dansere, skuespillere, musikere og sangere. Bak er filmteamet med fagfunksjoner som produksjonsledelse, regissør, fotograf, redigerer, musikkprodusent, kulisser, kostyme og scenografi-ansvarlig. I små grupper må man kanskje ha flere funksjoner/roller. I større elevgrupper kan to og to gå sammen om fagfunksjonene i filmteamet. *(Dette er en prosjektbasert oppgave som vil ta flere skoledager).*

Alternativ til oppgave 3) Ha en levende fremføring av kulturminnet som viser plassens historie.

Ungdomsskole 8.-10. trinn og lærerstudenter	Musikk, valgfagene levende kulturarv og sal og scene, RLE, samfunnsfag, norsk, historie og samiske læreplaner	2014
---	---	------

TILPASSET OPPLÆRING

Undervisningsopplegget kan tilrettelegges ulike elevgrupper. For elever som ønsker faglige utfordringer, oppfordrer vi dem til å gjøre oppleggets fordypningsoppgaver.

VURDERING

Siden dette undervisningsopplegget er såpass omfattende og favner mange ulike fag, har vi valgt å ikke gi en beskrivelse av vurderingskriterier og vurdering som et eget punkt. Vi vil derimot anbefale [filmene om vurdering](#) som senteret har utviklet i forbindelse med vurderingsarbeid. Her finner dere konkrete eksempler på vurdering og refleksjoner rundt egenvurdering og underveisvurdering.

FAGSTOFF OG STØTTEMATERIELL

Støttmateriell til oppgavene i undervisningsopplegget

- Informasjonstekst "Om Karens joik": **(Se vedlegg 1)**
- Informasjonstekst "Bakgrunnsinformasjon om joik": **(Se vedlegg 2)**
- Ark med oversikt over linker. **(Se vedlegg 3)**
 - Link til trailer for filmen "Joikefeber"
 - Link til musikkvideoen:
"Tim Tam Tam"
 - Link til tre gamle lydopptak av joiken til Karen Nilsen,
(med tillatelse fra Ola Graff/Tromsø Museum)
 - Link til karaoke-tekstet musikkvideo med joiken til Karen Nilsen, fremført av
Elisabeth Misvær(vokal) og Andrej Stepanov (akkordion)
 - Link til intervju med Ylva Soriano Lundby som forteller om arbeidet med Tim Tam Tam
- Dokumentarfilmen "Joikefeber". Kan bestilles via ellen@film.online.no Her kan man også bestille dokumentarfilmen «Min mors hemmelighet» som det refereres til.

Ungdomsskole 8.-10. trinn og lærerstudenter	Musikk, valgfagene levende kulturarv og sal og scene, RLE, samfunnsfag, norsk, historie og samiske læreplaner	2014
---	---	------

Eksterne linker til fordypningsmateriale om joik og samiske tema:

- En [nettutstilling](#) om Samisk tro & Mytologi, Varanger museum:
- [Joikeside](#) for barn med ulike ressurser: Senter for nordlige folk.
- [Artikkel](#) fra NRK, bl.a om ungdom som er redd for å lage nye personjoiker fordi de er redd for at de plagierer allerede eksisterende joikemateriale.
- **CD:** «Ábifruvvá/havfrua. Mearrasámi luodit mánáide/ Sjøsamisk joik for barn» Karen Anne Buljo ISBN 041887 006221
- **CD og sangbok** som passer i barnehage og som læremiddel i skolen: «Suga, suga, su» Sangbok, Elisabeth Utsi Gaup. Isbn: 82 9062-507-3 og CD med artister: Utsi/Blind/Vardagsgruppen isbn: 978 82 90625 721.
- Frode Fjellheim: «Med joik som utgangspunkt», en **lærebok i musikk – med joik som utgangspunkt**. Du lærer her å joike, men du lærer også noter, musikkteori, komponering, arrangering, stemmebruk og mye mer. Alt med joik som utgangspunkt. Boka henvender seg til alle som har lyst til å lære noe om musikk. Det følger med en CD med eksempler, komp og oppgaver. Boka inneholder en del tilleggsstoff som også gjør den anvendelig i ikke-samiske områder, samt i andre skoleslag (folkehøgskoler, musikklinjer v/videregående skoler m. fl.) Bok fås gratis ved henvendelse til Sametinget, kan lånes på biblioteket eller ved å kontakte www.vuelie.no
- **CD:** «Juoiggas», Johan Sara jr. og Mikkel Sara. Et interaktivt og metodisk læremiddel i det å bruke joikestemmen. ISBN 978 -82-92649-12-1. For voksne/ ungdom.
- «Šuoŋaid šaldi». **Bok og cd med barnesanger**. Språk: Nordsamisk. CD: ISBN 9788273747372. Bok: ISBN: 9788273746498. Davvi girji (2008)
- **Om temaet joik og dans følg denne [linken](#) og [denne](#)** (Inneholder bl.a. intervju med Elle Sofe Henriksen som er med i Joikefeber.

Litteratur:

- Graff, Ola: *Om kjæresten min vil jeg joike*, 2004.
- Hætta, Odd Mathis: *Samene: Nordkalottens urfolk*, 2002.
- Solbakk, John Trygve, red.: *Samene: en håndbok*, 2004 (1. utg. 1990),
- Jensen, Hege & Buljo, Karen Anne: *På vei til de åtte årstiders land*, 2014.
- Hylland Eriksen, Thomas: *Små steder store spørsmål. Innføring i sosialantropologi*, 2010 (1.utg. 1993), side273 om assimilasjon og integrasjon.